

Лекція 3.

Ядром концепту виступає чуттєво-наочний образ, що формується на основі особистого досвіду, і тому він гранично конкретний. Образ, що є підґрунтям для утворення концепту, виконує для нього кодувальні функції. Він (образ) може бути виявлений у ході психолінгвістичного експерименту й при цьому, якщо яка-небудь реакція повторюється багаторазово, вона засвідчує установлення сполучуваності або загальнокультурного уявлення.

Наявність у концепті образного компонента визначається самим нейролінгвістичним характером універсального коду; чуттєвий образ кодує концепт, формуючи одиницю універсального предметного коду.

Наявність деяких образів можна простежити і в абстрактній лексиці, яка теж не позбавлена чуттєвого характеру.

Чуттєвий образ у структурі концепту неоднорідний, оскільки утворений:

1) перцептивними структурними ознаками, що формуються у свідомості носія мови внаслідок відображення ним навколишньої дійсності за допомогою органів відчуття (перцептивний образ);

2) образними ознаками, які формуються метафоричним осмисленням відповідного предмета або явища (так званою когнітивною або концептуальною метафорою). Цей образ можна назвати метафоричним або когнітивним на підставі того, що подібна метафора називається когнітивною.

Отже, образний компонент у структурі концепту охоплює два складники – перцептивний і когнітивний (метафоричний), які однаковою мірою відображають суттєві характеристики концептуалізованого предмета і явища навколишньої дійсності.

Інформаційний зміст.

Інформаційний зміст концепту включає мінімум когнітивних ознак, які визначають основні й найважливіші відмінності концептуалізованого предмета і явища, що є обов'язковими для виконання основної функції. Таких

диференційних ознак небагато, оскільки вони стосуються того мінімуму, який визначає суть концепту. До них не входять випадкові, необов'язкові оцінні ознаки.

Інтерпретаційне поле.

Інтерпретаційне поле концепту включає ті когнітивні ознаки, які певною мірою інтерпретують основний інформаційний зміст, впливають із нього, репрезентуючи певне вивідне знання або оцінюючи його. Воно неоднорідне, оскільки в ньому досить виразно виділяються декілька зон – таких сфер інтерпретаційного поля, які наділені внутрішньою змістовою єдністю й об'єднують близькі за змістом когнітивні ознаки.

До них належать:

- оцінна зона, що об'єднує когнітивні ознаки, які є носіями загальної оцінки (добрий/недобрий),

- естетичну (гарний/негарний), емоційну (приємний/неприємний),

- інтелектуальну (розумний/дурний),

- морально-законодавчу (законний/незаконний, справедливий/несправедливий і т. ін.);

- енциклопедична зона, що об'єднує в собі когнітивні ознаки, які характеризують різні сторони концепту, що вимагають ознайомлення з ними набуттям досвіду, освіти, практики взаємодії з денотатом та ін.

- утилітарна зона, яка об'єднує когнітивні ознаки, що виражають прагматичне ставлення людей до денотата концепту, сукупність знань, пов'язаних із можливістю й специфікою їх використання для практичної мети.

- регулятивна зона, що об'єднує когнітивні ознаки, які приписують, що потрібно, а що не потрібно робити у сфері, яка стосується того чи іншого концепту, наприклад: закон: потрібно оберігати, дотримувати, карати порушників, не можна переступати;

- соціально-культурна зона, яка об'єднує когнітивні ознаки, що відображають зв'язок концепту з культурою народу: традиціями, звичаями тощо.

- пареміологічна зона – сукупність когнітивних ознак, що об'єктивуються прислів'ями, приказками, афоризмами та крилатими виразами, тобто сукупність тверджень й уявлень про явище, відображене концептом у національних пареміях.

Пареміологічна зона є особливою в структурі концепту, оскільки відображає не сучасні, а переважно давні уявлення про ставлення народу до концепту й розуміння ним різноманітних його граней. Паремії всередині зони можуть бути впорядковані за принципом поля з урахуванням частотності вираження певного смислу в пареміологічному фонді тієї чи іншої мови.

Інтерпретаційне поле пронизує концепт і, створюючи його, заповнює місце, прогалину між його структурними компонентами. Воно належить до найменш структурованої частини концепту й може бути описане як перелік ознак. Характерна його риса – співіснування в ньому суперечливих когнітивних ознак.

Структура концепту може бути встановлена лише після сприйняття його змісту, тобто виявлення когнітивних ознак. Тут важливо зауважити, що відношення між окремими структурними компонентами концепту та його польовою організацією не симетричні, оскільки навколо ядра «нарощуються» базові пласти, у яких ознаки групуються в напрямі від більш до менш абстрактних.

Кількість і зміст цих пластів можуть бути різними в окремих осіб поряд із виділенням деяких загальнонаціональних ознак, які складають основу взаєморозуміння в процесі перекладу.

Інтерпретаційне поле, що розміщене на периферії концепту, уключає в себе оцінки й трактування різних його ознак носіями мови. Ці оцінки простежують, наприклад, у використанні під час спілкування прислів'їв і приказок, а також в інших пареміях, які є інтерпретацією окремих концептуальних ознак.

Базові структурні компоненти концепту – образ, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле розподіляються за різними складниками концепту як

результат відсутності жорсткого закріплення структурних компонентів концепту за певними польовими зонами. Так, інформаційний зміст концепту може належати і до ядра, і до найближчої периферії та інших її зон, а ознаки інтерпретаційного поля можуть увійти з огляду на їх яскравість і в ядро концепту. Лише пареміологічна зона переважно входить до крайньої периферії змісту концепту.

Образ не обов'язково обмежується ядром концепту, хоча в індивідуальній свідомості він може виступати ядровим, оскільки кодує життєво важливі відомості для окремого носія мови.

Периферійний статус концептуальної ознаки аж ніяк не свідчить про її меншовагтність або непотрібність у структурі концепту. Статус ознаки вказує лише на величину її віддаленості від ядра та ступеня яскравості репрезентації.

Висновки.

У теорії й описі концептів потрібно розмежовувати, передусім, зміст і структуру.

Зміст концепту утворений когнітивними ознаками, що відображають окремі грані об'єкта й описуються як його сукупності. Крім того, зміст концепту внутрішньо впорядкований за польовим принципом – ядро, базові пласти, близька, далека й крайня периферії. Належність до тієї чи іншої зони змісту визначається насамперед яскравістю ознаки у свідомості носія відповідного концепту.

Опис здійснюється як перелік ознак від ядра до периферії залежно від зменшення їхньої яскравості.

Структура концепту включає базові компоненти різної когнітивної природи – чуттєвий образ, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле й описується як перелік ознак, що належать до кожного з них.